

ELAZIĞ'DA TAZİYE GELENEĞİ

The Condolence Tradition in Elazığ

Dr. Ali ALBAYRAK* & Dr. İsmail ARICI**

Özet: Bu makalede taziye ile ilgili adetlerin ve bu adetlerle ilgili tutum ve davranışların neler olduğu araştırılmaktadır. “Elazığ’da uygulanan taziye geleneklerinin oluşmasında/şekillenmesinde din ve kültürün rolü nedir?” sorusu da çalışmanın ana problemini teşkil etmektedir. Taziye yakını ölen bir kimseyi teselli etme, ona başsağlığı dileme manasına gelmektedir. Kuskünlerin barıştığı, acıların paylaşıldığı, sosyal ilişkilerin güçlendiği bir uygulama olan taziye, toplumsal bütünleşmeyi sağlayan önemli unsurlardan birisidir ve Elazığ’daki geleneksel değerler ve uygulamalar bağlamında sosyal değişme ve çözülme sürecine rağmen hala güçlü bir şekilde varlığını sürdürmektedir. Gerçekten de taziye, günümüzde bile geleneksel uygulanış biçiminden çok fazla değişiklik göstermemektedir. Öyle ki, değişiklikler olmakla birlikte, orijinal yapının hala korunduğu ve uzun yıllar korunmaya devam edileceği rahatlıkla gözlemlenebilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Taziye, Geleneksel, Sosyal Hayat, Sosyal İlişkiler, Sosyal Değişim, Elazığ

Abstract: In this article it is investigated that what are the customs about the condolence and the behaviors about this customs. The question “how cultur and religion affects the condolence” is the main problem of this study. The condolence means that to cherr up a person whose relative dies and to commiserate her / him. The condolence is an important element that provides integration. People who are angry with each other make peace, the pain is shared and the social relations become strong because of the condolence. In Elazığ the condolence is an element that is at least impressed in all traditional worths among to social change and disengagement. The condolence is even nowadays not different from its traditional form. It has a little change but it protects original form and it seems to be protected very long years easily.

Key Words: Condolence, Traditional, Social Life, Social Relations, Social Change, Elazığ

1. Giriş

İnsan, maddi ve manevi değerlerle kuşatılmış olan belli bir kültürel çevrede yaşamaktadır. Bireyin doğumla hazır bulunduğu bu kültürel çevre, onun kimliğinin oluşmasında da etkili olmaktadır. Özellikle geçiş ritüelleri olarak adlandırılan doğum, evlenme ve ölüm gibi sosyal aktiviteler bağlayıcı bir özelliğe sahiptir. Bu bağlayıcılık, kent yaşamına kıyasla geleneksel değerlerin belirleyici ve besleyici olduğu kırsal kesimlerde kendini daha çok hissettirmektedir. İnsanların ölüm karşısında çok farklı duygular hissetmeleri, onları anlamaya ve anlamlandırmaya çalışmaları sonucu ortaya çıkan davranışlar zamanla kalıplaşmış uygulamalara dönüşmüş ve ritüel özellikler kazanmıştır. Ölüm sonrasında toplumsal hayattaki yansımalarıyla ilgili çeşitli şekillerde yapılan bir adet olan taziye de bu uygulamalardan birisidir.

Arapça'da genellikle birini, başına gelen bir felaketten dolayı sabır ve tahammül etmeye teşvik manasına gelen taziye, Türkçe'de de yakını ölen bir kimseyi teselli etme, başsağlığı dileme manasına gelmektedir.¹ Başsağlığı dileme, sözün etkileyici ve iyileştirici gücünden yararlanarak hem acıyı, hem de yası azaltmaya yönelik bir adettir. Ölenin yakınları, tanıdıkları, dostları ölümle ilgili adetleri (cenaze namazı vs.) yerine getirmeseler bile, ailenin acısını paylaşmak ve ruhsal sarsıntısını giderme hususunda yardımcı olmak için başsağlığı dilemekte, avutucu sözler söylemekte ve sabır tavsiye etmektedirler.²

2. Problem

Yukarıda ifade edilen adetlerin ve bu adetlerle ilgili tutum ve davranışların neler olduğunun tespit edilmesi amacını taşıyan araştırmanın temel problem cümlesi de;

“Elaziğ’da uygulanan taziye geleneklerinin oluşmasında/şekillenmesinde din ve kültürün rolü nedir?” sorusudur.

* Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, e- posta: alialbayrak68@gmail.com

** Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, e- posta: isarici@hotmail.com

¹ R. Strothann, “Taziye”, *İslam Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, C. XII/I, Eskişehir, 1997, s.73;

<http://tdk.org.tr/TR/SozBul.aspx?F6E10F8892433CFFAAAF6AA849816B2EF05A79F75456518CA>

² Sedat Veyis Örneç, *Türk Halkbilimi*, Ankara, 2000, s. 226.

3. Yöntem

Elazığ'daki taziye geleneklerini konu edinen bu araştırmanın örneklem grubu, Elazığ merkezde ikamet eden Hanefî mezhebine mensup bireylerden, "Basit Tesadüfi Örneklem"³ yöntemine göre seçilmiştir.

Elazığ yaşayan farklı dini/sosyal gruplar çalışmanın dışında tutulmuştur. Ayrıca taziye ile ilgili ihtilafli konular mümkün olduğunca dışarıda tutulmuş, genel kabul gören ve uygulanan konulara ağırlık verilmiştir.

Örneklem grubunun konuyla ilgili uygulamaları, katılarak gözlem ve birebir görüşmeler sonucunda tespit edilmiştir. Araştırmacılar taziye işlemlerine bizzat katılmış, ölen kişinin arkasından verilen yemekte ve ölü için yapılan çeşitli duaların ve törenlerin yapıldığı yerlerde bulunmuşlardır. Görüşmeler sırasında önceden hazırlanmış herhangi bir soru formu kullanılmamış, yapılandırılmamış mülakat tekniği uygulanmıştır. Görüşmeler sırasında sorulara verilen cevaplar araştırmacılar tarafından not edilerek, daha sonra raporlaştırılmıştır.

Araştırma sürecinde Elazığ'daki taziye uygulamalarında bazı konularda farklı tutumların sergilendiği gözlemlenmiştir. Mesela; mezarın üzerine ateş yakılması ve mezarın başına dikilen ağaçların çeşitleri hakkında bazı görüşmeciler, bunların uygulandığını söylerlerken, bazıları da böyle bir uygulamaya hiç rastlamadıklarını söylemişlerdir. Bu durumun; bilgi alınan kişilerin bireysel yorumlarını da aktarmalarından, Elazığ'a yakın illerden göçenlerin geldikleri yerdeki uygulamalarını da taşımaları ve yaşatmaları ile farklı mezhep mensuplarının iç içe yaşamalarından dolayı meydana gelen etkileşimden kaynaklandığı düşünülmektedir.

4. İslam'da Taziye

Kur'an'da taziye ile ilgili herhangi bir bilgi bulunmamakla birlikte, hadis kaynaklarında taziye bulunmanın Hz. Peygamber'in tavsiyesi olduğuna rivayetlere rastlanılmaktadır. Bu bağlamda bir Hadis'de; "Bir musibete uğrayan kardeşini taziye eden kimseye Allah kıyamette ikram elbisesini giydirecektir."⁴ buyurulmuştur. Cenaze çıkan eve yemek götürmek de peygamberin yapılmasını istediği diğer bir uygulamadır.⁵ Yine, Hz. Cafer şehit olunca Peygamber, yakınlarına; "Cafer ailesine yemek yapın, çünkü onların başına -yeme içmeye bakamayacakları- büyük bir iş geldi."

³ Basit Tesadüfi Örneklem Yöntemi için bkz., Ayhan Ural ve İbrahim Kılıç, *Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS ile Veri Analizi*, Detay Yayınları, Ankara, 2005, s. 34.

⁴ Tirmizi, Sünenü't-Tirmizi, *Cenaiz*, 74, İstanbul, 1992.

⁵ Cemal Sofuoğlu, *İslam Dini Esasları*, İzmir, 1999, s. 299.

buyurmuştur. Buradan hareketle akraba ve komşuların, ölüm felaketi geçiren aileye yemek hazırlayıp götürmesi müstehap olarak kabul edilmektedir.⁶

Abdullah b. Mes'ud'un rivayet ettiğine göre, Peygamber: "Başına bir felaket gelene geçmiş olsun ziyaretinde bulunan kimseye, felaket gelen kimseye verilecek sevabın aynısı vardır."⁷ diyerek başına bela gelen insanların dertlerini paylaşmanın dini açıdan onaylanan bir davranış olduğuna işaret etmiştir.

Yine Peygamber, Mu'az bin Cebel'e şu taziye mektubunu yazdırmıştır: "Allahu Teala sana selamet versin! O'na hamd ederim. Herkese iyilik ve zarar, yalnız O'ndan gelir. O dilemedikçe kimse kimseye iyilik ve kötülük yapamaz.

Allahu Teala, sana çok sevap versin. Sabretmeni nasip eylesin! Nimetlerine şükür etmeni ihsan eylesin! Muhakkak bilmeliyiz ki, kendi varlığımız, mallarımız, Allahu Teala'nın sayısız nimetlerinden, tatlı ve faydalı ihsanlarındandır. Bu nimetleri, bizde sonsuz kalması için değil, emanet kullanmak, sonra geri almak için vermiştir. Bunlardan belli bir zamanda faydalanırız. Vakti gelince, hepsini geri alacaktır. Allahu Teala nimetlerini bize vererek sevindirdiği zaman, şükretmemizi, vakti gelip geri alarak üzüldüğümüz zaman da, sabretmemizi emreyledi. Senin bu oğlun, Allahu Teala'nın tatlı, faydalı nimetlerinden idi. Geri almak için emanet bırakmıştı. Seni, oğlun ile faydalandırdı. Herkesi imrendirecek şekilde sevindirdi, neşelendirdi. Şimdi, geri alırken de, sana çok sevap, iyilik verecek, acıyarak, doğru yolda ilerlemeni, yükselmeni ihsan edecektir. Bu merhamete, ihsana kavuşabilmek için sabretmeli, O'nun yaptığını hoş görmelisin! Kızır, bağırır, çağırırsan, sevaba, merhamete kavuşamazsın ve sonunda pişman olursun. İyi bil ki, ağlamak, sızlamak, derdi belayı geri çevirmez. Üzüntüyü dağıtmaz! Kaderde olanlar başa gelecektir. Sabretmek, olmuş bitmiş şeye kızmamak lazımdır. Allahu Teala hepinize selamet versin! Amin"⁸

Yukarıdaki hadislerden de anlaşılacağı üzere; felakete uğrayanlara sabrı tavsiye etmenin, onların acılarını paylaşmanın ve evlerine yemek götürme şeklindeki taziye uygulamalarının İslam'ın ilk dönemlerinden itibaren başlayan önemli bir dini ve sosyal sorumluluktur.

5. Türk Kültürü'nde Taziye

Türk Kültürü ve Geleneksel Türk Dini ile ilgili kaynaklarda ölüm adet ve uygulamalarıyla ilgili bol miktarda bilgi bulunmaktadır. Ancak ölümle ilgili taziye uygulamasının Elazığ örneğindeki şekline aynen uyan ya da

⁶ <http://www.hayrettinkaraman.net/kitap/meseleler/0041.htm>

⁷ Tirmizi, a.g.e., s. 71.

⁸ Ebü Nuaym el İsfehani, *Hilyet-ül Evliya ve Tabakat-ül Aşfiya*, Thk, Mustafa Abdülkadir Ata, C. I, Beyrut 1997, s. 306-307.

kısmi benzerlikler gösteren bir uygulama tespit edilememiştir. Bununla birlikte ölümle ilgili olan diğer uygulamalarda dikkat çeken bir benzerlik görülmektedir.⁹

6. Elazığ'da Taziye

Ölüm gelenekleri, nesiller arası kültür aktarımı açısından büyük önem taşımaktadır. Çünkü sosyal değişme ve çözülme sürecinde en az değişiklik ölüm adet ve uygulamalarında görülmektedir. Elazığ'da gelenekselliğini koruyan ölüm adetleri ölümden önce, ölüm sırasında ve ölümden sonra yapılan uygulamalarla birlikte kültürel devamlılığın önemli unsurlarını taşımaktadır.¹⁰

Aşağıda geçiş ritüelleri olarak değerlendirilen ölümle ilgili Elazığ'daki taziye uygulamaları ele alınmaktadır:

Elazığ'da ölmek üzere olan bir kimsenin yanında duysun da söylesin diye Kelime-i Tevhit söylenmektedir. Ölmeye yakın ağzına zenzem suyu verilir. İçemeyecek durumdaysa pamukla damlatılır. Bu iş için evlerde zenzem bulundurulur. Yoksa olanlardan temin edilir. Cenaze yatak ya da kanepeye yatırılmakla birlikte, daha çok yere uzatılması tercih edilir. Ölüm halinde olan kişinin yanında sevdiklerinin bulunmasına dikkat edilir. Can vermeden önce Yasin, Tebareke ve Amme sureleri okunur. Hasta acı çekiyorsa canını kolay teslim etmesi için Yusuf, Raad ve Kaaf Sureleri okunur. Ölen kişinin gözleri kapatılır, çenesi bağlanır, karnının üzerine bıçak konulur.

Elazığ'da birisinin öldüğünü ifade etmek için “teslim oldu” tabiri kullanılmaktadır. Ölüm gerçekleşikten sonra cenaze uzun süre bekletilmez. Sabah ölen, öğle namazı veya ikindi namazından sonra defnedilir. İl dışında yakınlarından biri varsa bazen onun gelmesi için beklenir. Akşama yakın ölürse genellikle hastane veya cami morgunda bekletilir. Karanlıkta cenazeye ilgili vazifeler tam yapılamaz düşüncesiyle sabahın olması beklenir.

Elazığ'da birisi öldüğü zaman cenaze yakınları arasında görev bölümü yapılır. Eğer vasiyeti varsa istediği yere mezarı kazılır/kazdırılır ve oraya gömülür. Ölen kişi için verilen salanın bitiminde kimin vefat ettiği, nereli olduğu ve nereye defnedileceği, namazının nerede ve ne zaman kılınacağı duyurulur. Ölen kişinin cenaze namazı kılınmadan önce kimin namazı kılınacaksa ve cenazenin borçlarına kim kefil olmuşsa duyurulur. Ölen kişinin yıkanıp kefenlenmesinden sonra hatim indirilip ölenin ruhuna

⁹ Konuyla ilgili geniş bilgi için bkz.; Ünver Günay- Harun Güngör; *Başlangıçtan Günümüze Türklerin Dini Tarihi*, İstanbul, 2007; Ali Albayrak, *Cengiz Aytmatov'un Eserlerinde Eski Türk Dini*, Elazığ, 2007.

¹⁰ <http://www.elazigkulturturizm.gov.tr>

bağışlanır. Ayrıca yetmiş bin Kelime-i Tevhid' de okunur. Bunu özellikle kadınlar yaparlar.

Cenaze namazı kılındıktan sonra cenaze mezarlığa götürülür. Defin esnasında mezar ve çevresinde defin işiyle uğraşanlar dışındakiler otururlar. Cesedin üzerine toprak atılmaya başlandığı andan itibaren Yasin suresi okumaya başlanır. Cenazenin üzerine toprak atılırken orada bulunanlar mezara birkaç kürek toprak atmaya çalışırlar. Mezara toprak atan kişi küreği isteyene eliyle vermez yere bırakır, toprak atmak isteyen kişi küreği yerden alır. Okumalardan sonra ölen kişinin yakınlarına, mezarlıkların hemen çıkışında müsait bir yerde oturularak taziye verilir. Buradaki kalabalık dağılmadan nerede "taziyeye oturulacağı"¹¹ ve taziye evinin nerede olduğu duyurulur. Cenaze merasimine katılanların taziye evine gitmesi de cenaze sahipleri tarafından beklenir.

Kokusu ölüye gitsin diye kadınlar hemen un helvası yaparlar. Helvayı hazır olan kadınların hepsi karıştırır. Her karıştırmışta üç İhlas, bir Fatiha Sureleri okuyup ölünün ruhuna bağışlarlar. Pişirilen helva hanımlar arasında yenir ve Fatiha Suresi okunur. Ölen kimsenin ayakkabıları acil olarak fakir bir kimseye verilir. Eğer kimse bulunamazsa biri alsın diye dış kapının önüne bırakılır. İhtiyaç sahibi herhangi bir kişi de bu ayakkabıyı alır. Ölen kişinin ayakkabısının hemen verilmesinin kabirde onun sıkıntısını bitireceğine inanılır. Ölünün yatağı hemen toplanır. Çarşafı, kılıfları sökülür, diğer elbise ve eşyalarıyla birlikte yıkanır. Kullanılabilecek durumdaki elbiseleri fakirlere dağıtılır. Kullanılmayacak durumda olan ve öldükten sonra üzerinden çıkartılan elbiseleri yakılır. Ölen kişinin elbiseleri genellikle aile dışından ihtiyaç sahibi birine verilir. Tütün tabakası, tespihi, yüzüğü ve köstekli saati gibi eşyaları çocukları tarafından hatıra olarak saklanır.

Taziye evinde sadece ölü sahipleri değil, ölen kişinin akrabaları da taziyeye otururlar. Cenazenin defnedildiği gün, defin işlemlerinin yapıldığı gün olduğu için bir sonraki günden itibaren taziye üç gün oturulur. Zorunluluk durumlarında taziye dördüncü, beşinci günlere de sarkabilir. Taziye günlerinden sonra da eve taziye için gelenler olur. Gerekli görüldüğü durumlarda bu süre daha da uzayabilir. Kadınlarda bu süre daha farklıdır, onlar kendi aralarında kırk gün taziyeye otururlar.

Taziye evlerine gelenler biliyorlarsa Kur'an-ı Kerimden bir bölüm, bilmiyorlarsa sadece el- fatiha diyerek üç İhlas bir Fatiha Surelerini okurlar. Eğer gelenler hiçbir şey demeden otururlarsa onların yerine evden biri el- fatiha diyerek dua edilmesine aracılık eder.

Ölünün kalktığı gün evin her tarafına güzel koku dökülür. Genellikle gül suyu tercih edilir. Genelde ölü için "Allah rahmet eylesin, mekanı cennet olsun, Allah gittiği yerde utandırmasın, sevdikleriyle haşreylesin, Allah

¹¹ Elazığ'da ölen kişinin kendisinin veya bir yakının evinde cenaze sahipleri tarafından taziye dileklerinin kabul edilmesine "Taziye Oturmak" denir.

mağfîret eylesin, Allah taksiratını affeylesin” denilir. Hayattaki yakınları için de “Allah sabırlar versin, geride kalanları bağışlasın, geride kalan yakınlarına hayırlı ve uzun ömürler versin, acısını unuttursun ama kendisini unutturmasın, Allah başka acı vermesin” gibi ifadeler söylenir. Ölen kişinin evine komşuları, akrabaları ve taziye gelenlere ikram etmek için yemek getirirler. Ölü evinde taziye süresince yemek pişirilmez, dışarıdan getirilir. Cenaze sahiplerinin kederlerinden dolayı yemek işleriyle uğraşmalarına izin verilmez. Gelen yemeklerin aynı güne yığılmasını önlemek için, yemek getirecekler kendi aralarında istişare ederler. Yemekte getirilenler; güveç, pirinç pilavı, lahmacun, börek, yoğurt, ayran, kola, çay, çay şekeri, ekmek, çorba, tatlı ve mevsimine göre çeşitli meyvelerden oluşmaktadır.

Ramazân günlerinde teravih namazı kılmak ve taziye yeri olarak kullanmak için apartmanların altında büyük bir mekan ayrılmıştır. Eğer evin altında taziye yeri yoksa erkekler kahvehanelerde, kadınlar evlerde “taziyelerini verirler.”¹² Bazen komşuların evi de taziye için kullanılır. Bazen de bir çay ocağı, bir kahvehane veya müsait bir dükkan işyeri ya da büro da erkekler için taziye yeri olarak kiralanabilir. Son zamanlarda şehirlerde nüfus yoğunluğu ve evlerin yetersizliği nedeniyle mahallelerde belediyenin ve mahalle muhtarlarının işbirliğinde özel taziye evleri de yapılmıştır. Buna ilaveten yeni yapılan camilerde camiye ek olarak taziye mekanları da inşa edilmektedir. Bugün itibarıyla sadece erkekler taziye evlerinde, kadınlar ise taziye oturmaktadırlar. Kadınlar arasındaki taziye oturumunda her gelene kahve ve çay ikram edilir. Ölüm sıcak günlere denk gelmişse soğuk içecekler tercih edilir.

Cenaze sahipleri taziye boyunca saç sakal tıraşı olmazlar. Ölen kişi genç ise kırkına kadar saçını sakalını kesmeyenler de vardır. Taziye süresince süslü elbiseler giyilmez. Taziye evinin önünden geçerken ölü evinin sakinlerini incitecek laubali hareketlerden sakınılır, yüksek sesle konuşulmaz. Üç gün boyunca taziye olan kahvelerde oyun oynanmaz, müzik dinlenmez, televizyon seyredilmez. Ölenin iyi hallerinden bahsedilir, kötülüğü konuşulmaz.

Ölüm gününden kırkına kadar kırk günlük süre içerisinde kız isteme nişanlama, düğün, sünnet düğünü gibi törenlerin yapılmamasına özen gösterilir. Ancak mutlaka bu törenlerden biri yapılacaksa da eğlenceli olmaz, sevinç gösterilerinden kaçınılır. Ölünün elli ikisine kadar cenaze sahipleri kız istemez, onlardan kız da istenmez. Ölünün kırkı çıkıncaya kadar düğün yapılmaz. Eğer önceden bir tarih belirlenmişse ve bu tarih ölünün kırkına denk gelmişse değiştirilir. Buna rağmen düğün yapılacaksa cenaze sahiplerinden izin alınır ve düğün çok sade olur. Cenaze sahibinden izin alınmadan düğün yapılırsa kınanır ve düğüne katılım az olur. Çünkü bu, hem ölüye hem de ölü sahiplerine saygısızlık olarak kabul edilir.

¹² Elazığ yöresinde cenaze sahiplerine başsağlığı dileme, “Taziye Vermek” olarak tabir edilir.

Ölümden sonra yedisinde, ama özellikle kırkında ve elli ikisinde yemek verilir. Fakirlere yardım edilir. Mevlit ve Kur'an-ı Kerim okunur, hatim indirilir. Ölüm yeni olmuş gibi yeniden taziye verilir. Kırkinci gününde ve elli ikinci gecesinde ölü helvası dağıtılır. Yakın akrabaların ve komşuların açtığı "Fetir Ekmeği'ne"¹³ sarılıp verildiği de olur. Helva undan yapıldığı gibi son zamanlarda hazır tahin helvası da dağıtılmaktadır. Ölen kişinin etinin kemiklerinden bugün ayrıldığına inanıldığı için elli ikinci gecesi duası okunur.

Kırk Mevlidi bazen mahalle camii bazen de merkez camilerde okutulur. Cenaze sahipleri tanıdık ve akrabalarını mevlide davet ederler. Mevlidin duasından sonra, caminin iç kapısının yakınında ölen kişinin yakınları sıralanarak dururlar, mevlit dinlemeye katılanlar camiden çıkarken onlara sabır temennisinde bulunurlar. Mazeretleri sebebiyle davet edilip de mevlide katılamayanlar daha sonra telefonla ya da bizzat eve giderek sabır temennilerini dile getirirler. Davet edilip mazereti olmadığı halde okunan mevlide gitmeyenlere ölen kişinin yakınları gönül koyarlar. Ölen kişinin yakını, il dışında bulunması sebebiyle, cenazede hazır bulunamamışsa taziye evine uğradıktan sonra ölenin mezarını ziyaret eder.

Ölen kişi uzun süre hastalık çekmişse veya yaşlı ise vefatının etkisi bir gencin ani ölümünün etkisi kadar olmaz. Uzun süre hasta olan ya da çok yaşlı bir kişiye daha ziyade yakınları üzülür. Genç olarak ölene ise her duyan mutlaka üzülür. Acısı kolay kolay unutulmaz. Taziye için kullanılan ifadeler daha titiz seçilir ve herkeste bir hüzün olur. Taziyeye gelenler ölümü gençlere yakıştıramadıklarını hissettirirler. Evde dünya ile ilgili bir şey konuşulmaz, suskun ve üzgün bir şekilde oturulur, taziye süresi de daha uzun tutulur.

Küçük bir bebek ölmüşse, ona taziye verilmez. Sadece "Allah kalanları başışlasın" denilir. Yedi-sekiz yaşlarından ergenlik çağına kadar olanlarda da tıpkı büyüklerde olduğu gibi taziye vardır. Ancak bu yaşlardaki çocukların günahlarının azlığına, dolayısıyla da büyükler kadar duaya ihtiyaçlarının olmadığına inanılır.

Elazığ'da cenaze sahiplerinin ilk bayramı, "Kara Bayram" ya da "Karalı Bayram" olarak adlandırılır. Kimse bayramınız mübarek olsun demez, başınız sağ olsun der. Ölenin ruhuna Fatiha suresi okunur. Cenaze sahipleri bu bayramlarda yeni elbiseler giymezler. Ancak son zamanlarda taziye vermekle ve başsağlığı dilenmekle beraber bayram için tebrikleşmeler de yapılmaktadır. Taziyeye gelen misafirlere, bayramlaşmalarda ikram edilen şeker ve tatlı yerine sigara, kahve veya çay ikramı yapılır. Dolayısıyla, bayramda sanki cenaze evden daha yeni çıkmış gibi bir hava hakimdir. Bayram taziyesinde taziyeye gitmeyen akrabalara, komşulara, arkadaşlara sitem edilir. Son dönemlerde yavaş yavaş karalı bayram ya da bayram taziyesinin de terk olunmaya başlandığı gözlemlenmiş, araştırmaya

¹³ Elazığ yöresine ait bir çeşit kalın yufka ekmeği

katılan görüşmecilerin büyük çoğunluğunun, cenaze sahiplerine tekrar aynı acıyı hatırlatmanın bir manasının olmadığını düşündükleri tespit edilmiştir.

Sıkıntılı bir hayat geçirenlere ve genç yaşta ölenlere kadınlar tarafından ölenin arkasından ağıt yakılır. Ağıtlarda en çok, “Gün görmeyenim”, “murat almayanım”, çocuklarını koklayamayanım”, “gençliğine doyamadım” “ben seni göremedim” ifadeleri kullanılır.

7. Sonuç ve Değerlendirme

Elazığ’da küskünlerin barıştığı, acıların paylaşıldığı, sosyal ilişkilerin güçlendiği bir uygulama olan taziye, toplumsal bütünleşmeyi sağlayan önemli bir unsur durumundadır. Bu uygulamada birlik beraberlik, paylaşma ve acıya ortak olma gibi sosyal ilişkiler güçlü bir şekilde yaşamaktadır. Yakınlarını kaybeden insanların kendilerini yalnız hissettikleri bir zamanda, eş dost ve komşular tarafından teselli edilmesinin insanların dolayısıyla da toplumun ruhunda olumlu çağrışımlar yapacağı kesindir. Sosyal değişme ve çözülme sürecine rağmen, Elazığ’daki geleneksel değerler ve uygulamalar bağlamında taziye ile ilgili adet ve uygulamalar, hala güçlü bir şekilde varlıklarını sürdürmektedirler. Gerçekten de Elazığ’da taziye, günümüzde bile geleneksel uygulama biçiminden çok fazla değişiklik göstermemektedir. Birtakım değişiklik olmakla birlikte orijinal yapının hala korunduğu ve uzun yıllar korunmaya devam edileceği rahatlıkla gözlemlenebilmektedir.

Ölüm adet ve uygulamalarıyla ilgili genel Türk Kültürü’nde uygulanan şekliyle Elazığ’daki uygulama biçimi arasında ciddi benzerlikler bulunmaktadır. Buna karşın özel olarak taziye uygulaması incelendiğinde, Elazığ’daki uygulama geleneksel uygulama arasında bir benzerlik görülmemektedir. Ancak bu durum söz konusu uygulamada kültürün hiçbir etkisinin olmadığı anlamına gelmemektedir. Dini literatür taziye için üç günle sınırlarken Elazığ’da neredeyse yıl boyunca taziye yapılması, ancak kültürün etkisiyle açıklanabilmektedir. Geleneksel Türk Kültürü’nde ölen kişinin, üçünde, yedisinde, kırkında ve senesinde ölüyü anmayla ilgili birtakım uygulamaların yapıldığı bilinmektedir. İster ölü evinde pişirilsin, isterse dışarıdan taziye gelenler tarafından getirilsin ölü evinde verilen yemek, geleneksel Türk Kültür uygulamalarındaki “Ölü Aşı”, “Yoğ Töreni” ile aynı uygulama olarak kabul edilebilir. Cenazenin çıktığı evin ışıklarının “ölünün evini aydınlık görmesi için” belli bir süre açık bırakılması ve ölü evinde “kokusu ölünün hoşuna gitmesi için” helva pişirilmesi uygulamaları geleneksel Türk İnançları’ndaki ölünün ruhunun kötülüğünden korunma eylemleriyle açıklamak mümkündür. Dolayısıyla Elazığ’daki bu farklı uygulamanın temelinde de geleneksel Türk İnançları’nın olduğu söylenebilir.

Mesela, Gagauzlar’da, yasın kırk gün olması, bu günlerde erkeklerin traş olmamaları, kadınların tamamen siyah elbise, erkeklerin de siyah

gömlek giymeleri¹⁴ yani süsten ve gösterişten uzak elbiseleri tercih etmeleri, Elazığ'daki uygulamalarla benzerlik arz etmektedir.

Elazığ'da ölen kişilerin mezarlarının başına dikilen ağaçlardan birisinin de söğüt ağacı olduğu görülmektedir. Söğüt ağacının tercih edilmesini, bu ağacın Türkler tarafından kutsal kabul edilmesiyle açıklamak mümkündür. Çünkü Uygur Türkleri ceset konulan tabutlarını söğüt ağacından yaparlardı. Yakut Türklerinde ise yaşlı Kam tarafından yetiştirilen Kam adayı elinde kendisini kötü ruhlara karşı koruyan bir söğüt dalı bulundururdu. Yine, Azerbaycan Türkleri'nde ölünün kefenlenmesinden sonra her iki koltuğunun altına söğüt dalları yerleştirilirdi. Bütün bunlardan söğüt ağacının kötü ruhlara karşı koruyuculuk ve kurtarıcılık fonksiyonlarına sahip olduğu anlaşılmaktadır. Elazığ'daki uygulamalar da bu inancın, esas mahiyeti unutulmuş olmakla birlikte farklı bir forma bürünerek yörede varlığını devam ettirdiğine işaret etmektedir.¹⁵

Yine Elazığ'da mezarların üzerine ateş yakılması da geleneksel Türk Kültürü'ne benzer inanışlar arasındadır. Türklere göre, ateş kutsaldır ve arınmanın sembolü kabul edilmektedir.¹⁶ Örneklem grubunda görüşülenler tarafından mezarın üzerinde ateş yakılmasını, vahşi hayvanların mezarı açmamasını sağlamak için yaptıklarını söyleyenler olduğu gibi, ölen kimsenin dünyada yanarak ahirette yanmasının engellendiğine inandıklarını söyleyenler de olmuştur. İkinci açıklamaya bakıldığında ölüyü günahlardan arındırmanın amaçlandığı görülmektedir. Bu da yine geleneksel Türk inanışlarının günümüzdeki yansımaları olarak değerlendirilebilir.

İslam açısından düşüldüğünde ise; Peygamberin ölü çıkan eve yemek götürmek, acısını paylaşmak için güzel söz söylemek, sabra ve tevekküle teşvik etmek gibi uygulamaları önemle vurguladığı görülmektedir. Bu türdeki rivayetler; taziye uygulamasının şekillenmesinde dini unsurların da etkili olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak Elazığ'daki taziye ile ilgili adet ve uygulamalar üzerinde hem kültür hem de din etkili olmuştur ve bu etki günümüzde de devam etmektedir.

¹⁴ H. Güngör-Mustafa Arğunşah, *Dünden Bugüne Gagauzlar*, Ankara, 1993, s. 81.

¹⁵ Rifat Araz, *Harput'ta Eski Türk İnançları ve Halk Hekimliği*, Ankara, 1995, s. 119.

¹⁶ Abdulkadir İnan, *Eski Türk Dini Tarihi*, İstanbul, 1976, s. 41-46; İbrahim Kafesoğlu, *Eski Türk Dini*, Ankara, 1980, s. 63.

KAYNAKÇA

- Albayrak Ali, *Cengiz Aytmatov'un Eserlerinde Eski Türk Dini*, Elazığ, 2007.
- Ayhan Ural ve İbrahim Kılıç, *Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS ile Veri Analizi*, Detay Yayınları, Ankara, 2005.
- Ebü Nuaym el İsfehani, *Hilyet-ül Evliya ve Tabakat-ül Asfiya*, Thk, Mustafa Abdülkadir Ata, C. I, Beyrut 1997.
- Günay, Ünver – Güngör, Harun, *Başlangıçtan Günümüze Türklerin Dini Tarihi*, İstanbul, 2007.
- Güngör, Harun – Argunşah, Mustafa, *Dünden Bugüne Gagauzlar*, Ankara, 1993.
<http://tdk.org.tr/TR/SozBul.aspx?F6E10F8892433CFFAAF6AA849816B2EF05A79F75456518CA>
- <http://www.elazigkulturturizm.gov.tr>
- <http://www.hayrettinkaraman.net/kitap/meseleler/0041.htm>
- İnan, Abdülkadir, *Eski Türk Dini Tarihi*, İstanbul, 1976.
- İbrahim Kafesoğlu, *Eski Türk Dini*, Ankara, 1980.
- Rıfat, Araz, *Harput'ta Eski Türk İnançları ve Halk Hekimliği*, Ankara, 1995.
- Sofuoğlu, Cemal, *İslam Dini Esasları*, İzmir, 1999.
- Strothann, R. "Taziye", *İslam Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, C. XII/I, Eskişehir, 1997.
- Tirmizi, *Sünenü't-Tirmizi, Cenaiz*, 74, İstanbul 1992.
- Veyis, Sedat, *Örnek, Türk Halkbilimi*, Ankara, 2000.

Kaynak Kişiler

- BAĞLIOĞLU Nevres, 1934 Elazığ doğumlu
- BAĞLIOĞLU Ahmet, 1963 Elazığ doğumlu
- BULANIK Ayhan, 1958 Elazığ doğumlu
- BULANIK Yaşar, 1964 Elazığ doğumlu
- ÇİMTAY Selma, 1970 Elazığ doğumlu
- DEMİR POLAT Enver, 1963 Elazığ doğumlu
- DEMİRPOLAT Çiğdem, 1970 Elazığ doğumlu
- ERDİM Enes, 1976 Elazığ doğumlu
- GÜL Meryem, 1955 Elazığ doğumlu
- KAN İbrahim, 1953 Tunceli doğumlu
- KANTER Necati, 1949 Elazığ doğumlu
- KIRMIZIGÜL Mustafa, 1955, Elazığ doğumlu
- KÖHLE Bünyamin, 1946 Elazığ doğumlu

MURATHAN Murat, 1956 Elazığ doğumlu
SARAÇ Fatma, 1927 Elazığ doğumlu
ŞİMŞEK Süheyla, 1961 Elazığ doğumlu
ŞİNİK Ali, 1957 Elazığ doğumlu.